

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร

Soldiers' Political Participation

พิชิต รัชตพิบูลภพ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร (2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลตามอายุ การศึกษาและปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมตามระดับรายได้ ระดับชั้นยศ ระยะเวลาการทำงาน (3) เพื่อระบุตัวแปรที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร (4) เพื่อระบุตัวแปรที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากที่สุดของทหาร (5) เพื่อศึกษาทิศทางความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร กลุ่มตัวอย่างคือ ทหารในกองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ในพื้นที่เขตบางเขน จำนวน 278 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวน One-way ANOVA ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) สมการถดถอยเชิงพหุ (Stepwise Multiple Regression)

ผลการวิจัยพบว่า (1) ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัยพบว่า อยู่ในระดับปานกลางเกือบทุกปัจจัย เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ปัจจัยด้านระบบส่วนตัวของบุคคล รองลงมาได้แก่ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ปัจจัยด้านจิตวิทยา ส่วนปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง อยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ (2) ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มี อายุ การศึกษาระดับรายได้ ระดับชั้นยศ และระยะเวลาทำงาน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมี

* อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์

นัยสำคัญทางสถิติที่ .05 (3) ตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแบบวิธี StepWise Multiple Regression Analysis มีทั้งหมด 4 ตัวแปรซึ่งสามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ถึงร้อยละ 70.1 (4) ตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากมากไปหาน้อย คือ แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ (Beta= 0.421) และระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ (Beta= -0.421) การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง (Beta= 0.152) และแรงจูงใจที่มีสาเหตุมาจากค่านิยม (Beta= 0.095) (5) ส่วนตัวแปรที่ส่งผลในเชิงบวกได้แก่ แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์, การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง, แรงจูงใจที่มีสาเหตุมาจากค่านิยม ส่วนตัวแปรที่ส่งผลในเชิงลบได้แก่ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ

คำสำคัญ : ทหาร, การมีส่วนร่วม, การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Abstract

The objectives of this research were as follow. 1) To study characteristics of soldiers' political participation. 2) To analyze and compare the level of soldiers' political participation according to various demographic and socio-economic characteristics: age, educational background, income, rank, and period of employment;. 3) To identify variables affecting the level of soldiers' political participation. 4) To identify the most significant variables affecting soldiers' political participation. 5) To study the directional relationship among variables affecting soldiers' political participation. The sample group for this research consisted of 278 soldiers of the 1st Infantry Battalion, 11th Infantry Regiment, King's Own Bodyguard in Bang Khen Area. The data collection tool used in this research was a questionnaire. The data analysis was undertaken using a statistical software program for finding the percentage, mean, standard deviation, One - way ANOVA, Pearson Correlation, and Stepwise Multiple Regression.

The result of this research revealed that soldiers' political participation was found to be moderate. When all factors were considered, listed by descending order of mean score they were personal factors, political environmental factors, psychological factors, and political participation. Personal and socio-economic factors had statistically significant relationship with soldiers' political participation at the level of .05. The variables that directly affect soldiers' political participation ,listed in descending order, were motivation%oof emotion (Beta = 0.421), soldier's rank (Beta = -0.421), pay attention to

political news (Beta = 0.152), and motivation%of values (Beta = 0.095). The positive variables affecting the level of soldiers' political participation were motivation of emotion, pay attention to political news, and motivation%of values, while the negative variables was rank.

Keywords: Soldier, Participation, Political participation

บทนำ

ในประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่อดีต เริ่มจากยุคสมัยกรุงสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงยุคสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในปัจจุบัน การรวบรวมอาณาเขตจนเป็นปึกแผ่นรวมไปถึงการธำรงและรักษาไว้ซึ่งเอกราชของชาติก็ได้ด้วยอาศัยความเข้มแข็งของกองทัพอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นจอมทัพ ความเกี่ยวข้องของกองทัพซึ่งเป็นสถาบันหลักที่ช่วยค้ำจุนประเทศเรื่อยมากับการบริหารปกครองบ้านเมือง จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นมาช้านาน

ในเวลาต่อมาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมาจากรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่รูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งหลายเหล่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่รับราชการทหารเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งความเกี่ยวข้องดังกล่าวอาจอยู่ในรูปของการยึดอำนาจการบริหารประเทศจากฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะเป็นจากฝ่ายพลเรือนหรือจากฝ่ายทหารด้วยตนเอง จึงถือได้ว่าบุคคลที่รับราชการเป็นทหารมีบทบาทและอิทธิพลที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการแข่งขันทางการเมืองและการขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทยตลอดมา โดยใน

ปัจจุบันประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรีนับมาแล้วทั้งสิ้น 28 คน (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2557)

สืบเนื่องด้วยความไม่เข้มแข็งทางประชาธิปไตยในประเทศไทยทำให้ผู้บริหารสูงสุดของประเทศจึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยแรงสนับสนุนจากผู้ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญที่อยู่ในกองทัพอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งหากจะพิจารณาลึกลงไปในรายละเอียดที่มากขึ้นก็จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองของฝ่ายบริหารด้วยการถูกยึดอำนาจหรือด้วยวิธีการยึดอำนาจตนเองนั้นสามารถแสดงหลักฐานสนับสนุนได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ว่า การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยของประเทศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2475-2557 รวมทั้งสิ้น 83 ปี มีการยึดอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งหมด 26 ครั้ง จำนวนการทำรัฐประหารสำเร็จ 13 ครั้ง กบฏ (รัฐประหารไม่สำเร็จหรือเพียงวางแผนการ) 11 ครั้ง และเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยพลังประชาชน 2 ครั้ง เฉลี่ยแล้วมีการยึดอำนาจในรูปแบบต่างๆ 3.19 ปีต่อครั้ง (ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2550)

ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ข้างต้นพบว่าความถี่ห่างของการเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารประเทศจะมีระยะห่างมากขึ้น โดยในปัจจุบันบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในหลายภาคส่วน ปรับตัวเพื่อที่จะแก้ไขปัญหา

ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในทางการเมืองด้วยวิถีทางการเมืองอันหลากหลายด้วยตนเอง เพื่อมิให้ปัญหาทางการเมืองดังกล่าวต้องตกเป็นภาระต่อภาคส่วนอื่น ๆ ของสังคม และในขณะเดียวกันกองทัพก็มีส่วนส่งเสริมให้สังคมเข้าใจถึงความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น ในฐานะที่ประชาชนที่รับราชการทหารต้องแสดงบทบาทในสองสถานะคือ บทบาทของประชาชนในสังคมที่ตนอยู่อาศัย กับบทบาทของผู้ที่ต้องปกป้องประเทศชาติ ภายใต้สถานการณ์การแข่งขันทางการเมืองที่ทวีความเข้มข้นมากขึ้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร

เนื้อหาในบทความนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน **ตอนที่หนึ่ง** ทบทวนแนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมือง **ตอนที่สอง** ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ **ตอนที่สาม** การอภิปรายผล **ตอนที่สี่** ข้อเสนอแนะของการวิจัยในอนาคต

ตอนที่ ๑ ทบทวนแนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันหรือเกิดกิจกรรมร่วมกันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเข้าด้วยกันซึ่งกิจกรรมร่วมกันระหว่างมนุษย์นั้นมีอยู่หลากหลายรูปแบบ ซึ่งกิจกรรมทางการเมืองก็เป็นกิจกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญที่เชื่อมโยงบุคคลที่มีแนวความคิด ทศนคติหรืออุดมการณ์ที่เหมือนกันเข้าหากัน นักวิชาการต่างก็ได้ให้นิยามของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไปดังต่อไปนี้

Milbrath and Goel (1965 อ้างถึงใน บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล, 2552: 68) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงการกระทำของบุคคลเพื่อพยายามมีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบการเมืองและยังรวมถึงบทบาทของประชาชน

ในการกระทำใด ๆ เพื่อมีอิทธิพลต่อผลทางการเมืองโดยพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นจะเพิ่มความสนใจทางการเมืองไปสู่กิจกรรมทางการเมืองที่ต้องการความสนใจและแรงจูงใจมากขึ้นเป็นลำดับ

Rosenstone and Hansen (1993) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นวิถีปกติของประชาธิปไตยที่ประชาชนและรัฐบาลจะต้องมีความสัมพันธ์ดำเนินไปร่วมกัน โดยความสัมพันธ์ดังกล่าว ไม่ได้เฉพาะเจาะจงสำหรับสถาบันทางการเมืองเท่านั้น แต่อาจจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหรือมีผลต่อกระบวนการทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของฝ่ายการเมือง

Verba และ Nie (1975: 2-3 อ้างถึงใน พรเพ็ญเพชรสุขศิริ, 2551: 173) เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องเป็นกิจกรรมของประชาชนเฉพาะบุคคลเป็นเรื่องของการกระทำกิจกรรมทางการเมืองตามสิทธิที่กฎหมายกำหนดโดยเฉพาะสิทธิที่จะลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้าสมาคม หรือก่อตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเมืองกลุ่มอื่นๆ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิที่เกี่ยวกับการพูด การชุมนุมและการพิมพ์อย่างอิสระและเป็นกิจกรรมที่มุ่งหมายเพื่อที่จะสร้างอิทธิพลต่อรัฐบาลทั้งในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเลือกกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยการกระทำกิจกรรม

โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถจำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้แตกต่างกันดังตารางที่ 1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปคุณลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ลักษณะการมีส่วนร่วม	Almond & Powell	Cumming & Wise (อ้างอิงในโกมินทร์ กุลเวชกิจ, 2549)	Milbrath & Goel	Verba, Nie & Kim
การออกเสียงเลือกตั้ง	☐	☐	☐	☐
การพุดจาปรึกษาเรื่องการเมือง	☐	☐		
กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง	☐		☐	☐
การจัดตั้งและการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ	☐	☐	☐	☐
การติดต่อส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่การเมือง	☐			☐
การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง		☐		
การเป็นผู้ประท้วง	☐	☐	☐	
การติดต่อกับทางราชการ			☐	

จากตารางข้างต้นสามารถสรุปคุณลักษณะร่วมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าประกอบไปด้วย 4 คุณลักษณะสำคัญดังนี้ การเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มทำงานหรือพรรคการเมือง และการชุมนุมทางการเมือง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Conway (2000 อ้างถึงใน ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2546: 66) กล่าวว่าตัวแปรที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีดังต่อไปนี้

- ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่คุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ เป็นต้น
- ปัจจัยทางจิตวิทยา ได้แก่ ทักษะคติ ความเชื่อ บุคลิกภาพ ค่านิยม เป็นต้น
- ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมือง ระบบพรรคการเมือง การเคลื่อนไหว

ทางการเมือง วาระทางนโยบายและการรณรงค์ทางการเมือง เป็นต้น

- โครงสร้างทางกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายเลือกตั้ง กระบวนการในการเลือกตั้ง รวมทั้งโอกาสในรูปแบบอื่น ๆ ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Lester W. Milbrath และ Madan L.Goel (1977 อ้างถึงใน พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556: 163-168) เน้นการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับบุคคลพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องมี 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยเรื่องสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมทั่วไป, ปัจจัยเรื่องสิ่งแวดล้อมเฉพาะหน้าหรือสิ่งเร้าที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ, ปัจจัยของฐานะหรือตำแหน่งในสังคม และระบบส่วนตัวของบุคคล

Mc Closky (1968 อ้างถึงใน พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556: 169-175) กล่าวว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรเพียง 3 ตัวแปร กล่าวคือ

• **ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม**

สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ คุณลักษณะของปัจเจกบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษาหรือระดับรายได้ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมทางสังคมเหล่านี้จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

• **ตัวแปรด้านจิตวิทยา**

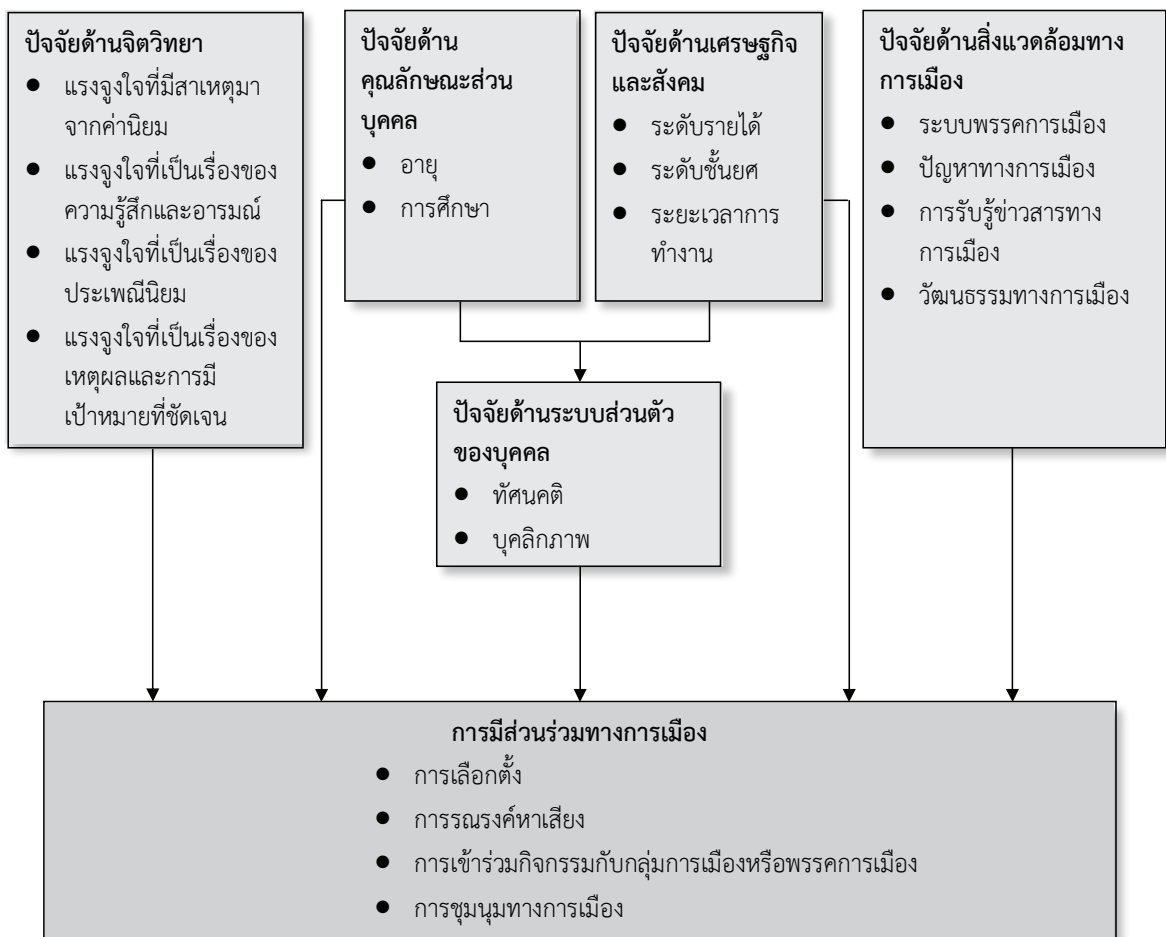
เนื่องจากความต้องการของบุคคลอันหลากหลาย เช่น ความต้องการอำนาจ ความต้องการชื่อเสียงหรือความต้องการการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นของสังคม เพราะฉะนั้นการเข้าร่วมทางการเมืองจึงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการเหล่านั้น

• **ตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง**

สำหรับตัวแปรสำคัญทางด้านนี้ประกอบไปด้วย 3 ตัวแปรคือระบบพรรคการเมือง ลักษณะการรณรงค์หาเสียง (การทำให้ประชาชนรับรู้ข่าวสารหรือการหาเสียงทางการเมือง) และประเด็นปัญหาทางการเมือง

Sherrill และ Vogler (1982 อ้างถึงใน ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ, 2546: 67) ศึกษาพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมี 12 ตัวแปรย่อย แต่ตัวแปรที่สำคัญที่สุดต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือการเปิดรับสื่อในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดี ส่วนตัวแปรที่สำคัญรองลงมาคือ การทราบและการมีความรู้เกี่ยวกับข่าวสารทางการเมือง

จากการทบทวนแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประชากรกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ อัตรากำลังที่บรรจุจริงสังกัดอยู่ในกองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์ ในพื้นที่เขตบางเขน กรุงเทพฯ ภายในช่วงระยะเวลาที่ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล คือเดือนธันวาคม 2557 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย หรือแบบธรรมดา (Simple Random Sampling) จากจำนวนประชากรทั้งหมด 907 ตัวอย่าง (ข้อมูล ณ วันที่ 2 ธันวาคม 2557 จากการสอบถามจากฝ่ายธุรการและกำลังพล ร.11 รอ.) สามารถคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากสูตรของทาโร ยามานะ (Taro Yamane) ได้เท่ากับ 278 ตัวอย่าง

ตอนที่ ๒ ผลการศึกษาเชิงประจักษ์

สถานภาพส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้เป็นทหารที่อยู่ในกลุ่มอายุ 20 -30 ปี มากที่สุดจำนวน 211 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 75.9 ส่วนการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุดจำนวน 108 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 38.8 โดยมีระดับรายได้ต่อเดือนอยู่ในระดับ 5,000 – 10,000 บาทมากที่สุดจำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 68.7 โดยมีชั้นยศระดับพลทหารกองประจำการมากที่สุด จำนวน 191คน คิดเป็นร้อยละ 68.7 และมีระยะเวลาการทำงานเป็นเวลา 1-5 ปีมากที่สุดจำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 75.9

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารจำแนกตามปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ปัจจัยด้านระบบส่วนตัวของบุคคลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของทหารในภาพรวม

ปัจจัย	ระดับ			
	$\bar{x}$	S.D.	ความคิดเห็น	อันดับ
1. ปัจจัยด้านจิตวิทยา	2.74	0.55	ปานกลาง	3
2. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง	2.75	0.51	ปานกลาง	2
3. ปัจจัยด้านระบบส่วนตัวของบุคคล	3.34	0.52	ปานกลาง	1
4. การมีส่วนร่วมทางการเมือง	2.14	0.79	น้อย	4
โดยรวม	2.67	0.44	ปานกลาง	

จากตารางที่ 2 พบว่าระดับความคิดเห็นของทหารในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัยพบว่าปัจจัยด้านระบบส่วนตัวของบุคคลมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.34$) อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง ($\bar{X} = 2.75$) อยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยด้านจิตวิทยา ($\bar{X} = 2.74$) อยู่ในระดับปานกลางและค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือการมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X} = 2.14$)

อยู่ในระดับน้อย

ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารจำแนกตามอายุ

อายุ	$\bar{X}$	20-30 ปี	31-40 ปี	41-50 ปี	51-60 ปี
		1.87	3.04	2.84	2.71
20-30 ปี	1.87	-	1.17156*	.96694*	.84038*
31-40 ปี	3.04	-	-	.20462	.33118
41-50 ปี	2.84	-	-	-	12656
51-60 ปี	2.71	-	-	-	-

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ด้วยวิธี Scheffe

กลุ่มที่แตกต่างกันมีจำนวนทั้งหมด 3 คู่ ได้แก่

- คู่ที่ 1 อายุ 20 - 30 ปี และ อายุ 31 - 40 ปี
- คู่ที่ 2 อายุ 20 - 30 ปี และ อายุ 41 - 50 ปี
- คู่ที่ 3 อายุ 20 - 30 ปี และ อายุ 51 - 60 ปี

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารจำแนกตามการศึกษา

การศึกษา	$\bar{X}$	มัธยมศึกษาตอนต้น	มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา/ปวส.	ปริญญาตรีและสูงกว่า
		1.71	2.38	2.05	2.56
มัธยมศึกษาตอนต้น	1.71	-	.67662*	.34592*	.85373*
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	2.38	-	-	.33070	.17711
อนุปริญญา/ปวส.	2.05	-	-	-	.50781*
ปริญญาตรีและสูงกว่า	2.56	-	-	-	-

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ด้วยวิธี Dunnett T3

กลุ่มที่แตกต่างกันมีจำนวนทั้งหมด 4 คู่ ได้แก่

- คู่ที่ 1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.
- คู่ที่ 2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ ระดับอนุปริญญา/ปวส.
- คู่ที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ ระดับปริญญาตรีและสูงกว่า
- คู่ที่ 4 ระดับอนุปริญญา/ปวส. และ ระดับปริญญาตรีและสูงกว่า

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารจำแนกตามระดับรายได้

รายได้	$\bar{X}$	5,000-10,000	10,001-15,000	15,001-20,000	20,001-25,000	25,001-30,000	30,001 ขึ้นไป
		1.78	2.97	2.92	2.88	2.87	2.43
5,000-10,000	1.78	-	1.19703*	1.14056*	1.09980*	1.09088*	.64980
10,001-15,000	2.97	-	-	.05646	.09722	.10615	.54722
15,001-20,000	2.92	-	-	-	.04076	.04969	.49076
20,001-25,000	2.88	-	-	-	-	.00893	.45000
25,001-30,000	2.87	-	-	-	-	-	.44107
30,001 ขึ้นไป	2.43	-	-	-	-	-	-

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ด้วยวิธี Scheffe

กลุ่มที่แตกต่างกันมีจำนวนทั้งหมด 4 คู่ ได้แก่

คู่ที่ 1 รายได้ 5,000 -10,000 บาท และ รายได้ 10,001 -15,000 บาท

คู่ที่ 2 รายได้ 5,000 -10,000 บาท และ รายได้ 15,001 -20,000 บาท

คู่ที่ 3 รายได้ 5,000 -10,000 บาท และ รายได้ 20,001 -25,000 บาท

คู่ที่ 4 รายได้ 5,000 -10,000 บาท และ รายได้ 25,001 -30,000 บาท

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารจำแนกตามระดับชั้นยศ

ระดับชั้นยศ	$\bar{X}$	นายทหารสัญญาบัตร	นายทหารชั้นประทวน	พลทหารกองประจำการ
		2.59	2.97	1.77
นายทหารสัญญาบัตร	2.59	-	.38599	.81592*
นายทหารชั้นประทวน	2.97	-	-	1.20191*
พลทหารกองประจำการ	1.77	-	-	-

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ด้วยวิธี Scheffe

กลุ่มที่แตกต่างกันมีจำนวนทั้งหมด 2 คู่ ได้แก่

คู่ที่ 1 ระดับชั้นยศนายทหารชั้นสัญญาบัตร และ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ

คู่ที่ 2 ระดับชั้นยศนายทหารชั้นประทวน และ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารจำแนกตามระยะเวลาการทำงาน

ระยะเวลาทำงาน	$\bar{X}$	1-5 ปี	6 -10 ปี	11 -15 ปี	16-20 ปี	มากกว่า 20 ปี
		1.90	3.02	2.94	2.64	2.48
1-5 ปี	1.90	-	1.11930*	1.04319*	.73909	.58492
6 -10 ปี	3.02	-	-	.07611	.38021	.53437
11 -15 ปี	2.94	-	-	-	.30410	.45827
16-20 ปี	2.64	-	-	-	-	.15417
มากกว่า 20 ปี	2.48	-	-	-	-	-

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

กลุ่มที่แตกต่างกันมีจำนวนทั้งหมด 2 คู่ ได้แก่

คู่ที่ 1 ระยะเวลาทำงาน 1-5 ปี และ ระยะเวลาทำงาน 6 - 10 ปี

คู่ที่ 2 ระยะเวลาทำงาน 1-5 ปี และ ระยะเวลาทำงาน 11-15 ปี

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายใต้ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและปัจจัยด้านระบบส่วนตัวของบุคคล

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรที่แปลงค่าจากตัวแปรเชิงกลุ่มมาทำเป็น Dummy Code

	Mean	Std.Deviation	N
Age 1 อายุ 20-30 ปี (Reference)			
Age 2 อายุ 31-40 ปี	0.1655	0.37227	278
Age 3 อายุ 41-50 ปี	0.0180	0.13314	278
Age 4 อายุ 51-60 ปี	0.0576	0.23332	278
Reedu 1 การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Reference)			
Reedu 2 การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	0.3813	0.48658	278
Reedu 3 การศึกษาในระดับอนุปริญญา/ปวส.	0.0576	0.23332	278
Reedu 4 การศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า	0.1727	0.37864	278

	Mean	Std.Deviation	N
Income 1 ระดับรายได้ 5,000-10,000 บาท (Reference)			
Income 2 ระดับรายได้ 10,001-15,000 บาท	0.1619	0.36900	278
Income 3 ระดับรายได้ 15,001-20,000 บาท	0.0827	0.27598	278
Income 4 ระดับรายได้ 20,001-25,000 บาท	0.0252	0.15695	278
Income 5 ระดับรายได้ 25,001-30,000 บาท	0.0252	0.15695	278
Income 6 ระดับรายได้มากกว่า 30,000 บาท	0.0180	0.13314	278
Rank 1 ระดับชั้นยศนายทหารสัญญาบัตร (Reference)			
Rank 2 ระดับชั้นยศนายทหารชั้นประทวน	0.2734	0.44650	278
Rank 3 ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ	0.6871	0.46453	278
Period 1 ระยะเวลาการทำงาน 1-5 ปี (Reference)			
Period 2 ระยะเวลาการทำงาน 6-10 ปี	0.0719	0.25886	278
Period 3 ระยะเวลาการทำงาน 11-15 ปี	0.1115	0.31533	278
Period 4 ระยะเวลาการทำงาน 16-20 ปี	0.0216	0.14558	278
Period 5 ระยะเวลาการทำงานมากกว่า 20 ปี	0.0360	0.18655	278

จากตารางที่ 8 แสดงการแปลงค่าจากตัวแปรเชิงกลุ่มมาทำเป็น Dummy Code เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ โดยทำการแปลงค่าตัวแปรดังต่อไปนี้คือ ตัวแปรอายุ (Age) ตัวแปรการศึกษา (Reedu) ตัวแปรระดับรายได้ (Income) ตัวแปรระดับชั้นยศ (Rank) และตัวแปรระยะเวลาการทำงาน (Period)

เมื่อพิจารณาเป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรอิสระ และตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยแสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ซึ่งเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรอิสระในภาพรวม พบว่า ตัวแปรอิสระส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันน้อยจนถึงปานกลาง ยกเว้นบางคู่ที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง

หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (การมีส่วนร่วมทางการเมือง) พบว่า ตัวแปรอิสระส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ Age 2, Age 3, Age 4, Reedu 2, Reedu 4, Income 2, Income 3, Income 4, Income 5, Rank 2, Rank 3, Period 2, Period 3, Value, Emotion, Trad, System, Acknow, Attitude, Person และมีระดับความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับน้อยจนถึงระดับสูง

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (ทัศนคติ) พบว่า ตัวแปรอิสระส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ Age 2, Age 4, Reedu 3, Income 2, Income 3, Income 4, Income 6, Rank 2, Rank 3, Period 3,

Period 4, Period 5 และมีระดับความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับน้อยจนถึงระดับปานกลาง

สุดท้ายเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม (บุคลิกภาพ) พบว่า ตัวแปรอิสระส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ Age 3, Age 4, Reedu 3, Reedu 4, Income 4, Income 6, Rank 3, Period 5 และมีระดับความสัมพันธ์กันระดับน้อย

ผลการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแบบวิธี StepWise Multiple Regression Analysis

ตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีทั้งหมด 4 ตัว โดยเรียงลำดับตัวแปรที่ส่งผลกระทบจาก

มากไปหาน้อย คือ แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ (Beta= 0.421) และระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ (Beta= -0.421) การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง (Beta= 0.152) และแรงจูงใจที่มีสาเหตุมาจากค่านิยม (Beta= 0.095) ทั้งนี้ ตัวแปรที่ส่งผลในเชิงบวกได้แก่ แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์, การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง, แรงจูงใจที่มีสาเหตุมาจากค่านิยม ส่วนตัวแปรที่ส่งผลในเชิงลบได้แก่ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ ซึ่งตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ถึงร้อยละ 70.1

ตารางที่ 9 การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุของตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปร	Unstandardized Coefficient		Standardized Coefficient		t	sig
	B	Std.Error	Beta			
ค่าคงที่	1.179	.144			8.203	.000
อารมณ์	.351	.036	.421		9.660	.000
Rank 3	-.692	.069	-.421		-10.028	.000
รับรู้	.161	.040	.152		4.013	.000
ค่านิยม	.094	.035	.095		2.658	.008

R = .837 R² = .701 Adj. R² = .697

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อทัศนคติ มีทั้งหมด 3 ตัว โดยเรียงลำดับตัวแปรที่ส่งผลกระทบจากมากไปหาน้อย คือ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ (Beta=0.272) การศึกษาในระดับอนุปริญญา/ปวส. (Beta=0.131) และอายุ 51-60 ปี (Beta= -0.129) ตัวแปรที่ส่งผลในเชิงบวกได้แก่ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ และ

การศึกษาในระดับอนุปริญญา/ปวส. ส่วนตัวแปรที่ส่งผลในเชิงลบได้แก่ อายุ 51-60 ปี ซึ่งตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ถึงร้อยละ 13.8

ตารางที่ 10 การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุของตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อทัศนคติ

ตัวแปร	Unstandardized Coefficient		Standardized Coefficient	t	sig
	B	Std.Error	Beta		
ค่าคงที่	3.095	.074		41.752	.000
Rank 3	.391	.087	.272	4.501	.000
Reedu 3	.376	.161	.131	2.334	.020
Age 4	-.369	.173	-.129	-2.135	.034

R = .372 R² = .138 Adj. R² = .129

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อบุคลิกภาพ มีทั้งหมด 7 ตัว โดยเรียงลำดับตัวแปรที่ส่งผลกระทบจากมากไปหาน้อย คือ การศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า (Beta= 0.345) การศึกษาในระดับอนุปริญญา/ปวส. (Beta= 0.197) ระยะเวลาการทำงานมากกว่า 20 ปี (Beta= 0.185) การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. (Beta= 0.163) อายุ 41-50 ปี (Beta= 0.162) ระดับรายได้ 25,001-30,000 บาท (Beta= -0.152) และ ระยะเวลาการทำงาน 11-15 ปี (Beta= -0.142) ตัวแปร

ที่ส่งผลในเชิงบวกได้แก่ การศึกษาในระดับปริญญาตรี และสูงกว่า, การศึกษาในระดับอนุปริญญา/ปวส., ระยะเวลาการทำงานมากกว่า 20 ปี, การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช., อายุ 41-50 ปี ส่วนตัวแปรที่ส่งผลในเชิงลบได้แก่ ระดับรายได้ 25,001-30,000 บาท และระยะเวลาการทำงาน 11-15 ปี ซึ่งตัวแปรทั้งหมดสามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ถึงร้อยละ 19.2

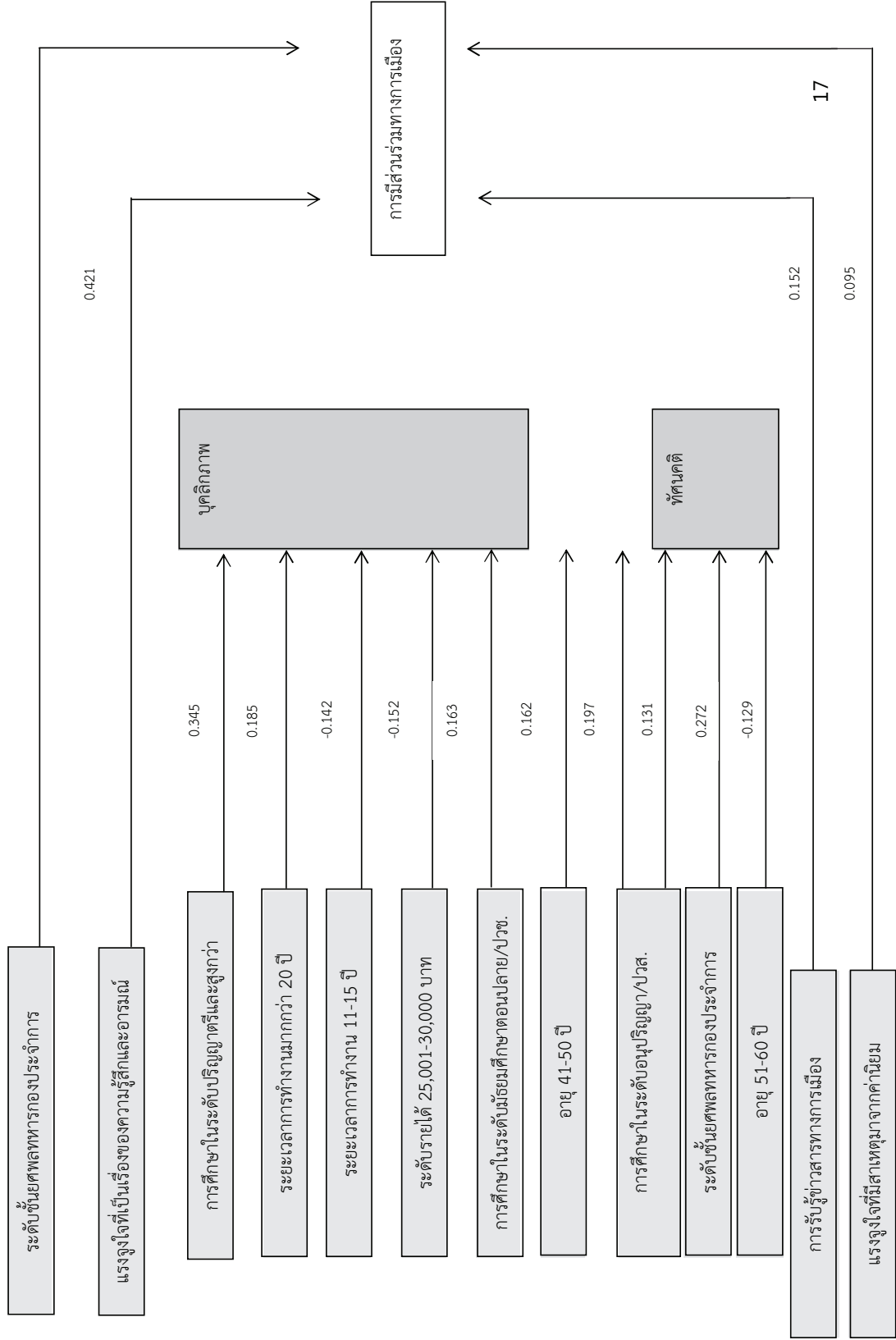
ตารางที่ 11 การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุของตัวแปรที่ส่งผลทางตรงต่อบุคลิกภาพ

ตัวแปร	Unstandardized Coefficient		Standardized Coefficient	t	sig
	B	Std.Error	Beta		
ค่าคงที่	3.130	.055		56.671	.000
Reedu 4	.574	.109	.345	5.277	.000
Period 5	.625	.200	.185	3.121	.002
Reedu 3	.532	.155	.197	3.434	.001
Age 3	.768	.267	.162	2.875	.004
Income 5	-.611	.239	-.152	-2.555	.011
Reedu 2	.211	.080	.163	2.632	.009
Period 3	-.284	.117	-.142	-2.428	.016

R = .438 R² = .192 Adj. R² = .171

*นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แผนภาพที่ 2 ภาพสรุปแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ตอนที่ ๓ การอภิปรายผล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร มีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

๑) ปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล

ได้แก่ อายุและการศึกษา ไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งสองตัวแปร โดยตัวแปรอายุนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรี (2554) ที่กล่าวว่า อายุไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง สำหรับตัวแปรการศึกษานั้น ผลของการวิจัยก็สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นันทวุฒิ (2548) ที่กล่าวว่าการศึกษาไม่ใช่องค์ประกอบที่จำเป็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหาร ซึ่งผลของการวิจัยดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับงานของ Lester W. Milbrath และ Madan L. Goel (1977 อ้างถึงใน พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556: 163-167) โดยนักวิชาการทั้งสองมีแนวความคิดว่าปัจจัยของฐานะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของปัจเจกบุคคล ซึ่งผลของงานดังกล่าวจะไม่สอดคล้องกับผลที่เกิดจากการวิจัยชิ้นนี้ อันน่าจะเนื่องมาจากการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทยในสภาพการณ์ปัจจุบันเป็นผลอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมเฉพาะหน้าอันได้แก่ สิ่งเร้าที่มีอยู่ในสภาวะการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยมากกว่า

๒) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม

ได้แก่ ระดับรายได้ ระดับชั้นยศและระยะเวลาการทำงาน ผลของการศึกษาปรากฏว่า มีเพียงตัวแปรเดียวคือ ระดับชั้นยศพลทหารกองประจำการ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยพลทหารกองประจำการมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่านายทหารสัญญาบัตร ซึ่งผลของการวิจัยดังกล่าวก็สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นันทวุฒิ (2548) ที่เห็นว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมด้านชั้นยศเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการมีส่วนร่วม

ทางการเมืองของทหารและผลของการวิจัยดังกล่าว ยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับความสนใจทางการเมือง (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2522: 111 อ้างถึงใน ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2553: 106-107) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง มักจะมีความสนใจทางการเมืองและมีความปรารถนาทางการเมืองคือ อยากจะให้การเมืองเป็นไปในรูปร่างนี้ด้วย

๓) ปัจจัยด้านจิตวิทยา

ได้แก่ แรงจูงใจที่มีสาเหตุจากค่านิยม แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์ แรงจูงใจที่เป็นเรื่องของประเพณีนิยมและแรงจูงใจที่เป็นเรื่องของเหตุผลและการมีเป้าหมายที่ชัดเจน ผลการศึกษาปรากฏว่ามีแรงจูงใจที่เป็นเรื่องของความรู้สึกและอารมณ์, แรงจูงใจที่มีสาเหตุมาจากค่านิยมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เตือนฉาย (2557) ในประเด็นเรื่องของแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นเดียวกัน ซึ่งผลของการวิจัยที่ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ Max Weber (1981 อ้างถึงใน พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556: 161-163) ว่าแรงจูงใจจะเป็นสิ่งที่ผลักดันให้บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่หากพิจารณาจากมูลเหตุของแรงจูงใจทั้งสองที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่าเป็นแรงจูงใจที่เกิดจากภาวะทางอารมณ์ เป็นความรู้สึกที่คาดเดาได้ยาก หากมีการผสมเข้ากับแรงจูงใจอันเกิดจากค่านิยมอันเกิดจากกลุ่มหรือสังคมที่อาศัยอยู่ด้วยแล้วย่อมทำให้การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เกิดความไม่คงเส้นคงวา ผันแปรไปตามสภาพแวดล้อมหรือบริบทของสถานการณ์ในขณะนั้น ฉะนั้น หากประเทศต้องการการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยให้ดีขึ้น พึงส่งเสริมรากฐานทางประชาธิปไตยอย่างเป็นระบบแก่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยผ่านระบบการศึกษาที่มุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

๔) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง

ได้แก่ ระบบพรรคการเมือง ปัญหาทางการเมือง การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมือง ผลการศึกษาปรากฏว่ามีเพียงการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งตัวแปรดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านดังต่อไปนี้ ราวี (2553), ปรีชญา (2552), ภูสิทธิ์ (2553), และ มยุรี (2554) เพราะภายใต้บริบทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทหารในสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากกว่าที่เคยเป็น ทหารเริ่มเข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อวิถีการดำรงชีวิตของตนหากเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้น ประกอบกับความก้าวล้ำของเทคโนโลยีที่ทำให้ทหารสามารถรับรู้ถึงข้อมูลและข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมได้โดยง่าย ภายใต้ยุคสมัยของข้อมูลข่าวสารดังกล่าว ทหารสามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกับความสนใจ ความคิด ความเชื่อทางการเมืองของตนผ่านทางตัวกลางมากมาย ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ หรืออินเทอร์เน็ตโดยไม่จำกัดเวลาหรือสถานที่ในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจในการเปิดรับสื่อ (Uses and Gratifications) (นันทนา นันทวโรภาส, 2557: 20-22) ที่กล่าวว่าทหารพึงเลือกรับสื่อตามความพึงพอใจส่วนบุคคลและจะนำไปสู่ผลอื่น ๆ ตามมา

๕) ปัจจัยด้านระบบส่วนตัวของบุคคล

ได้แก่ ทักษะคดีและบุคลิกภาพ ผลการศึกษาปรากฏว่าตัวแปรทั้งสองไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งผลของการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชิตพล (2545) ที่กล่าวว่า ทักษะคดีทางการเมืองไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่สำหรับตัวแปรบุคลิกภาพนั้น ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยภายใต้บริบทของประเทศไทยนั้นไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Conway (2000) ที่เห็นว่าปัจจัยด้าน

บุคลิกภาพส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และหากพิจารณาจากแนวคิดเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองมาประกอบเพิ่มเติม (อนุสรณ์ ลีมนณี และ ทิพาพร พิมพ์สุทธิ์, 2520: 20-36 อ้างถึงใน ภูสิทธิ์ ชันติกุล, 2553: 49-51) โดยแนวคิดเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองได้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะภายในของปัจเจกบุคคล อันได้แก่ ความเชื่อ ทักษะคดี ค่านิยมและบุคลิกภาพ เป็นต้น จะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ซึ่งแนวคิดดังกล่าวจะไม่สอดคล้องกับผลที่เกิดจากการวิจัยชิ้นนี้ อันน่าจะเนื่องมาจากพฤติกรรมทางการเมืองของทหารที่แสดงออกมาในยุคปัจจุบันน่าจะเกิดจากการกระตุ้นของสิ่งเร้าอันเกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมากกว่าอิทธิพลภายในของแต่ละปัจเจกบุคคล

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะของการวิจัย ในอนาคต

จากการวิเคราะห์ที่ข้อมูลมีข้อเสนอแนะอันเกิดจากงานวิจัยนี้ 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ

๑) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งถือเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่ควรจะทำ เพราะการเลือกตั้งถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความต้องการของทหารที่อยากจะเห็นสังคมหรือชุมชนที่ตนอยู่อาศัยเกิดการพัฒนาไปในแนวทางใด ภาครัฐเองควรอำนวยความสะดวกในด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของทหารให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ด้วยการพัฒนารูปแบบการลงคะแนนเสียงของทหารในหลายรูปแบบ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของทหาร เช่น การลงคะแนนเสียงผ่านทางไปรษณีย์ การลงคะแนนเสียงผ่านอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการรณรงค์หาเสียง

การทำกิจกรรมทางการเมืองของบุคคลหรือพรรคการเมืองในประเทศไทย ณ ขณะปัจจุบันจำเป็นต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้ทหารหรือประชาชนในเขตพื้นที่เลือกตั้งได้ทราบถึงแนวความคิด อุดมการณ์ทางการเมือง ครอบคลุมไปถึงนโยบายสาธารณะทั้งในระดับพื้นที่และระดับชาติ ภาครัฐจึงควรเพิ่มขนาดวงเงินที่กำหนดให้ประชาชนทั่วไปหรือนิติบุคคลสามารถบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของบุคคลหรือพรรคการเมือง โดยกำหนดวงเงินขั้นสูงสุดที่สามารถบริจาคได้ต่อรายบุคคลหรือนิติบุคคลเอาไว้ อีกทั้งจำนวนยอดบริจาคดังกล่าวสามารถนำมาคำนวณหักลดหย่อนภาษีได้เต็มจำนวนทั้งในภาษีรายได้ส่วนบุคคลและภาษีรายได้นิติบุคคล

การส่งเสริมให้ทหารเข้าร่วมการช่วยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในเบื้องต้นนั้น อาจเริ่มดำเนินการสำหรับส่วนที่เป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นก่อนหรือพื้นที่รอบๆบริเวณสถานที่ทำงาน ส่วนภาครัฐก็สามารถส่งเสริมด้วยการกำหนดให้นิติบุคคล ห้างร้าน สถานประกอบการที่มีลูกจ้างรวมถึงหน่วยงานในภาครัฐ ทั้งรัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน ครอบคลุมไปถึงองค์กรอิสระทั้งหลายอนุญาตให้ลูกจ้างหรือพนักงานที่มีความประสงค์โดยสมัครใจสามารถลาหยุดการทำงานได้อย่างน้อย 1 วันในช่วงที่มีการเลือกตั้งในระดับชาติเกิดขึ้น เพื่อไปช่วยรณรงค์หาเสียงให้กับพรรคการเมืองหรือบุคคลที่ตนเองชื่นชอบโดยไม่ถือว่าเป็นการขาดงานสำหรับในส่วนของสถานศึกษาในสังกัดทั้งภาครัฐและเอกชน หากนิสิตหรือนักศึกษาที่มีเกณฑ์อายุครบเลือกตั้งที่มีความประสงค์โดยสมัครใจก็สามารถเข้าร่วมการรณรงค์หาเสียงให้กับบุคคลหรือพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบในแนวคิด อุดมการณ์และการทำงานทางการเมืองได้โดยไม่ถือว่าเป็นวันขาดเรียนได้อย่างน้อย 1 วันด้วยเช่นกัน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในด้านนี้นอกเหนือจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่อยู่ในรูปแบบของการนำเสนอแนวคิด อุดมการณ์หรือการจัดกิจกรรมของพรรคหรือกลุ่มการเมืองที่สอดคล้องกับแนวทางการเมืองของตนแล้ว ควรพิจารณาเพิ่มในมิติของการให้ความรู้ทางด้านประชาธิปไตย ระบบการเลือกตั้งแก่ทหารทั่วไป ชุมชนหรือสังคม ยิ่งไปกว่านั้นกลุ่มประชาชน กลุ่มประชาสังคมหรือกลุ่มทหารควรร่วมด้วยช่วยกันสร้างระบบการตรวจสอบสาธารณะให้เข้มแข็งด้วยการติดตาม ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลทั้งที่เป็นพรรคที่ตนเองชื่นชอบหรือไม่ชื่นชอบก็ตามอย่างต่อเนื่องภายหลังที่สิ้นสุดการเลือกตั้ง ว่ารัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งได้จัดทำนโยบายสาธารณะหรือการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติสอดคล้องกับแนวทางการเมืองนำเสนอในข้อเสนอนโยบายในช่วงที่มีการเลือกตั้งหรือไม่ โดยทุกภาคส่วนทั้งประชาชน ประชาสังคมหรือทหารไม่ควรปล่อยให้ภาวะการติดตาม การตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐดังกล่าวให้เป็นภาระเฉพาะนักการเมืองที่ทำหน้าที่ฝ่ายค้านเท่านั้น

การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการชุมนุมทางการเมือง

การชุมนุมทางการเมืองถือว่าเป็นสิทธิทางการเมืองของทหารในฐานะประชาชนคนหนึ่งที่สามารถกระทำได้ แต่ผลของการกระทำดังกล่าวต้องไม่ทำให้สิทธิของผู้อื่นที่อยู่ร่วมภายในสังคมเดียวกันต้องได้รับผลกระทบด้วย ซึ่งหากประชาชนต่างไม่เคารพสิทธิของกันและกันแล้วอาจนำไปสู่การเผชิญหน้าของทั้งสองฝ่ายจนทำให้เกิดสภาวะการณ์ที่ไม่ปกติขึ้นได้ ในการดำเนินนโยบายสาธารณะใด ๆ ก็ตามของภาครัฐย่อมก่อให้เกิดผู้ที่ได้รับประโยชน์และผู้สูญเสียผลประโยชน์จากการดำเนินนโยบายดังกล่าว สิ่งที่ภาครัฐควรทำคือการชี้แจง

ถึงเหตุผล ความจำเป็น ข้อมูลที่ครบถ้วนในทุกมิติ รวมถึงไปถึงผลประโยชน์สาธารณะที่จะเกิดขึ้นและต้นทุนที่ต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายสาธารณะหรือโครงการดังกล่าว ให้ประชาชนรวมทั้งทหารราบ ส่วนภาคทหารเองก็ต้องรับฟังด้วยเหตุผล โดยพิจารณาถึงผลประโยชน์สาธารณะที่จะเกิดขึ้นในสังคมเป็นหลัก

๒) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

- การเพิ่มระเบียบวิธีวิจัยในเชิงคุณภาพ ประกอบเข้ากับการวิจัยเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ครอบคลุมในทุกมิติ

- การเพิ่มกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ จำนวนทหารที่ประกอบอาชีพรับราชการทหารครบครันครอบคลุมในหลายภูมิภาค และหลายจังหวัด เพื่อการกระจายตัวของแง่มุมความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และความหลากหลายของประชากรที่ประกอบอาชีพ โดยเพิ่มเติมการสำรวจประชากรในสายอาชีพทหารเรือ ทหารอากาศ และตำรวจ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- โกมินทร์ กุลเวชกิจ. (2549). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลจตุรพักตรพิมาน อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- คณะกรรมการการการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา ร่วมกับสถาบันพระปกเกล้า. (2548). คู่มือการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชน การกระจายอำนาจ และหลักธรรมาภิบาล. กรุงเทพฯ: บริษัทศูนย์การพิมพ์ แก่นจันทร์ จำกัด.
- คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (2545). แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรคและทางออก. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ชิตพล กาญจนกิจ. (2545). ความไว้วางใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเมืองท้องถิ่นไทย: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบล. วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2550). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ: บริษัท ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์ โพรเกรสซิฟ จำกัด.
- ณัฐธา วิจิณัยภาค. (2553). ดัชนีชี้วัดธรรมาภิบาลหน่วยบริหารจัดการการศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- _____. (2556). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมกับการเมืองภาคประชาชน. กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เดือนฉาย พิลาชัย. (2557). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโก อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). การมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ. (2552). รายงานการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ.
- _____. (2547). การประเมินผลการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทของการกระจายอำนาจ. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 2 (3): 50-68.
- _____. (2546). รายงานการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและความคิดเห็นต่อการทำงานของรัฐบาลและองค์การอิสระ.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2541). รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2550). “ข้ออ้าง” การปฏิวัติ-รัฐประหาร-กบฏในเมืองไทยปัจจุบัน: บทวิเคราะห์และเอกสาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

- นันทนา นันทวโรภาส. (2557). **สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้**. กรุงเทพฯ: บริษัท APPA Printing Group จำกัด.
- นันทวุฒิ บุญยะสิทธิ์. (2548). **การมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษากรณีทหารในมณฑลทหารบกที่ 14 อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี**. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2552). **ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปรีชญา ชำเจริญ. (2552). **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนกับการเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณี การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2551**. รายงานวิชาการส่วนบุคคลของการ ศึกษาอบรมหลักสูตรการพัฒนาการเมืองและการเลือกตั้งระดับสูงรุ่นที่ 1 สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2551). **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในระดับการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย**. **วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**. 15 (1): 165-199.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2556). **สังคมวิทยา**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภูสิทธิ์ ชันติกุล. (2553). **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มยุรี ถนอมสุข. (2554). **รายงานการวิจัยเรื่องการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ นิสิตภาควิชาพลศึกษาและกีฬา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน**. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- ราวีย์ ซามี. (2553). **การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่นเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต**. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, สาขานโยบายสาธารณะ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2548). **เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของ ประชาชนและหลักธรรมาภิบาล**. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ภาษาอังกฤษ

- Acock, Alan C. and Wilbur J Scott. (1980). **A Model for Predicting Behavior: The Effect of Attitude and Social Class on High and Low Visibility Political Participation**. *Social Psychology Quarterly*. 43 (1): 59-72.
- Alford, Robert R. and Scoble Harry M. (1968). **Community Leadership, Education, and Political Behavior**. *American Sociological Review*. 33 (2): 259-272.
- Almond, Gabriel A. and Powell, G. Bingham Jr. (1980). **Comparative Politics Today: System Process, and Policy**. Boston: Little, Brown & Co.
- _____. (1980). **Comparative Politics Today: A World View**. New York: Addison Wesley Longman
- Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. (1963). **The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. California: Sage Publications, Inc.

- Arnstein , S.R. (1969). Ladder of citizen participation. **Journal of American Institute of Planners**, 35,216.
- Cindy D. Kam and Carl L. Palmer. (2008). Reconsidering the Effects of Education on Political Participation. **The Journals of Politics**. 70 (3): 612-631.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N. Rural. (1977). **Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: Cornell University.
- Conway M.M. (2000). **Political Participation in the United States**. Washington D.C.: CQ Press.
- Frank, Allan Joseph and Duteau Barbara. (2000). Measuring the Political Articulateness of United States Civil War Soldiers: The Wisconsin Militia. **The Journal of Military History**. 64 (1): 53-57.
- Hansen, Susan Blackall. (1975). Particiapation, Political Structure, and Concurrence. **American Political Science Review**. 69: 1181-1199.
- Huntington, S.P. and Dominguez, J.I. (1975). **Political Development**. In **Handbook of Political Science**. eds, Greenstein, F.I. and Polshy, N.W. Reading Mass: Addison Wesley.
- Huntington, Samuel P. and Nelson. (1982). **Participation and Political Study**. Cambridge: Cambridge University Press.
- James L. Creighton. (1991). **Involving Citizens in Community Decision Making**. Washington DC: National Civic League.
- Jan E. Leighley and Arnold Vedlitz. (1999). Race, Ethnicity, and Political Participation: Competing Models and Contrasting Explanations. **The Journal of Politics**. 61 (4): 1092-1114.
- Joseph Allan Frank and Barbara Duteau. (2000). Measuring the Political Articulatness of United States Civil War Soldiers: The Wisconsin Militia. **The Journal of Military History**. 64 (1): 53-57.
- Lars Schoultz. (1977). The Socio-Economic Determinants of Popular-Authoritarian Electoral Behavior: The Case of Peronism. **The American Political Science Review**. 71 (4): 1423-1446.
- Lester M. Salamon and Stephen Van Evera. (1973). Fear, Apathy, and Discrimination: A Test of Three Explanations of Political Participation. **The American Political Science Review**. 67 (4): 1288-1360.
- McClosky, H. (1968). **Political Participation**. International Encyclopedia of the Social Science.
- Milbrath, L.W. (1965). **Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics?**. Chicago: Rand McNally.

- Milbrath, L.W. and Goel, M.L. (1977). **Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics?**. Chicago:Rand McNally.
- Robert R. Huckfeldt. (1979). Political Participation and the Neighborhood Social Context. **American Journal of Political Science**. 23 (3): 579-592.
- Rosenstone J.Steven and John Mark Hansen. (1993). **Mobilization, participation and democratization in America**. Washington: Macmillan.
- Sherrill, K.S. and David J.Vogler. (1968). **Power, Policy and Participation: An Introduction to American Government**. NewYork:Harper&Row Publishers.
- Steven E. Finkel. (1985). Reciprocal Effects of Participation and Political Efficacy: A Panel Analysis. **American Journal of Political Science**. 29 (4): 891-913.
- Verba, S. and Nie, N.H. (1975). "Political Development." In **Handbook of Political Science**. eds,Greenstein, F.I. and Polshy, N.W. Reading Mass: Addison Wesley.
- Weiner, M. (1971). "Political Participation Crisis of the Political Process." In **Crises and Sequences in Political Development**. eds.(n.d.), Binder, L. et al New Jersey: Princeton University Press.
- Wolfgang Lutz, Jesus Crespo Cuaresma and Mohammad Jalal Abbasi-Shavazi. (2010). Demography, Education, and Democracy: Global Trends and the Case of Iran. **Population and Development Review**. 36 (2): 253-281.